

ranice wyobraźni
politologicznej

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3914

ranice wyobraźni politologicznej

Księga jubileuszowa dedykowana
Profesorowi Sylwestrowi Wróblowi

pod redakcją naukową
Rafała Glajcara, Zbigniewa Kantyki, Marty Obrębskiej

Recenzent

BOŻENA DZIEMIDOK-OLSZEWSKA

MATEUSZ WAJZER
UNIwersytet Śląski w Katowicach

Protesty polityczne w Republice Federalnej Niemiec w latach 1950–2002 Wybrane problemy¹

Wstęp

Protesty polityczne w Republice Federalnej Niemiec stawały się przedmiotem coraz bardziej systematycznych dociekań naukowych wraz z zainicjowaniem programów dużych badań sondażowych. Od tego czasu, czyli od lat 80. XX wieku, po każdej z rund czy to Niemieckiego Generalnego Sondażu Społecznego (*Allgemeine Bevölkerungsumfrage der Sozialwissenschaften*, ALLBUS), czy zainicjowanego w 2001 roku Europejskiego Sondażu Społecznego (*European Social Survey*, ESS) ukazuje się wiele tekstów analizujących ich wyniki. Jednak autorzy takich prac koncentrują się przede wszystkim na wybranych przejawach aktywności protestacyjnej, rzadko kiedy podejmując wysiłki mające na celu wyłonienie możliwie pełnego obrazu aktywności protestacyjnej Niemców na przestrzeni ostatnich dekad.

Z tego też względu głównym celem badań przeprowadzonych przez autora była próba znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy w Niemczech w latach 1950–2002 zachodziły liniowe tendencje rozwojowe w uczestnictwie protestacyjnym (w liczbie protestów i w liczbie protestujących). Ponadto skoncentrowano się na problematyce zagadnień poruszanych w trakcie wystąpień protestacyj-

---

¹ W artykule zostały wykorzystane fragmenty rozprawy doktorskiej autora *Partycypacja polityczna w Republice Federalnej Niemiec. Ujęcie ilościowe* (Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2016).

nych, wyróżniono typy protestów politycznych oraz podmioty mobilizujące. W badaniach odwołano się do danych zawartych w bazie PRODAT.

Baza danych

Analizom został poddany materiał empiryczny zgromadzony w ramach badania „Dokumentacja i analiza akcji protestacyjnych w Republice Federalnej Niemiec” (*Dokumentation und Analyse von Protestereignissen in der Bundesrepublik*, PRODAT). Baza PRODAT zawiera informacje o 15 973 protestach² i 73 237 070 protestujących z lat 1950–2002. Projekt realizowany był od 1993 do 2011 roku przez berlińskie Centrum Badawcze Nauk Społecznych (*Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung*, WZB) pod kierunkiem Dietera Ruchta i Simon Teune. W głównej mierze sfinansowała go Niemiecka Wspólnota Badawcza. Jako metoda badawcza posłużyła ilościowa analiza treści sprawozdań „Süddeutsche Zeitung” i „Frankfurter Rundschau”. Strona internetowa projektu oferuje możliwość poboru danych w formatach: .dta oraz .sav wraz z książkami kodów w językach niemieckim i angielskim³.

Wyniki analiz

W celu usystematyzowania analizy zmian w zakresie poziomu, kluczowych zagadnień oraz typów protestów politycznych w latach 1950–2002 posłużono się, za Swenem Hutterem oraz Simon Teune, podziałem na cztery okresy mobilizacyjne: początkowe lata Republiki Federalnej (1950–1964), okres wzmożonej aktywności opozycji pozaparlamentarnej (1965–1971), szczytową fazę działalności nowych ruchów społecznych (1972–1989) oraz czas po ponownym zjednoczeniu (1990–2002)⁴.

W pierwszym ze wskazanych okresów liczba wystąpień protestacyjnych oscylowała w granicach 70–200 rocznie, z rzadka tylko przekraczając górny próg wyznaczonego poziomu, ich liczebność zaś wahała się w przedziale 0,3–3 mln uczestników (rocznie). W drugiej połowie lat 60. oraz w początkowej

---

² Badano takie formy protestu politycznego jak: zbieranie podpisów pod petycją, podpisywanie petycji, kolportaż ulotek, zniesławianie, uczestnictwo w marszach demonstracyjnych, uczestnictwo w strajkach, niszczenie mienia, włamanie, okupacja budynków rządowych, blokowanie ruchu, grabież mienia, starcia z siłami porządkowymi, strajk głodowy, zabójstwa i inne.

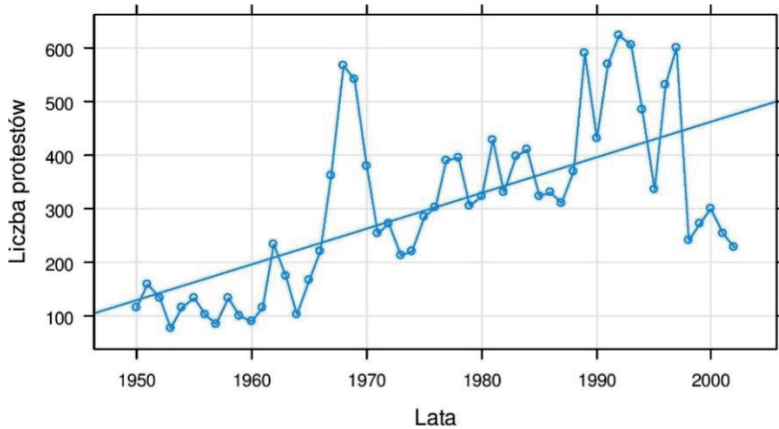
³ *Dokumentation und Analyse von Protestereignissen in der Bundesrepublik*; <https://www.wzb.eu/de/forschung/beendete-forschungsprogramme/zivilgesellschaft-und-politische-mobilisierung/projekte/prodat-dokument> [dostęp: 3.04.2018].

⁴ S. HUTTER, S. TEUNE: *Politik auf der Straße: Deutschlands Protestprofil im Wandel*. „Aus Politik und Zeitgeschichte: Protest und Beteiligung” 2012, Bd. 62, Nr. 25–26, s. 14.

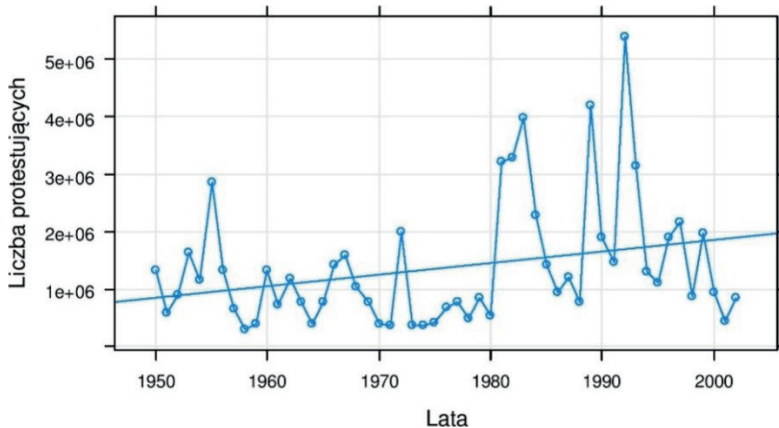
fazie lat 70. odnotowywano do 565 protestów rocznie. Wzrostowi temu nie towarzyszył jednak znaczący przyrost uczestników owych wydarzeń. Co ciekawe, w kluczowych latach 1968–1969 liczba tych ostatnich się obniżyła. Kolejne dwie dekady przyniosły zarówno wzrost liczby wystąpień protestacyjnych, jak i wzrost liczby osób partycypujących w owych wystąpieniach. Ta pierwsza wahała się w granicach 212–588 protestów rocznie, druga zaś oscylowała w przedziale 0,3–4 mln demonstrujących. Z kolei w ostatniej z wyszczególnionych faz liczba protestów oraz liczba ich uczestników osiągnęły najwyższy poziom w całym badanym przedziale czasowym, odpowiednio: 622 protesty oraz 5,3 mln protestujących w kluczowym 1992 roku.

RYSUNEK 1. Protesty (a) i protestujący (b) w Republice Federalnej Niemiec w latach 1950–2002

a)

b)

ŹRÓDŁO: opracowanie własne na podstawie danych PRODAT.

W wyniku analizy danych dla liczby protestów otrzymano następujące wartości współczynników: $r = 0,6553$, $R^2 = 0,4294$; $p = 1,011e-07$. Model liniowy przyjął postać: $\hat{y} = -12894,421 + 6,678X$. Obliczenia dla liczby protestujących natomiast – istotniejszej zmiennej z punktu widzenia prowadzonych badań – dały o wiele gorsze rezultaty: $r = 0,2864$, $R^2 = 0,0820$; $p = 0,0376$. Otrzymano następujące oceny współczynników do liniowej predykcji: $\hat{y} = -38617788 + 20243X$. W związku z powyższym jedynie model z rysunku 1a daje (umiarkowaną) podstawę do predykcji poziomu protestów politycznych⁵. Natomiast w modelu z rysunku 1b korelacja jest zbyt słaba, co przekłada się na brak wyraźnego trendu liniowego.

Dynamika protestów w Republice Federalnej Niemiec wskazuje na trzy szczytowe okresy mobilizacyjne:

Przełom lat 60. i 70. Był to czas, na który przypadły zmiany społeczno-obyyczajowe w krajach wysokorozwiniętych (protesty studenckie od Berkeley po Rzym oraz od Tokio po Berlin) oraz próby zreformowania socjalizmu w krajach bloku wschodniego (np. działalność postępowego skrzydła Komunistycznej Partii Czechosłowacji, którego symbolem stał się Alexander Dubček, głoszący postulat „socjalizmu z ludzką twarzą”). W Niemczech na fali niezadowolenia – szczególnie młodego pokolenia, wyrażającego sprzeciw wobec skostniałych struktur państwa budowanego przez generację wojenną, przemilczającą swoją odpowiedzialność za nazizm – pierwszy raz w powojennej historii kanclerzem został socjaldemokrata. *Przełożenie fundamentów republiki, druga godzina zero, wielka cezura* – to tylko niektóre ze związków frazeologicznych oddających wagę urosłych już do rangi mitu wydarzeń z końca lat 60. Jako jedną z głównych przyczyn wystąpień społecznych z tamtego okresu należy uznać sprzeciw wobec wojny w Wietnamie oraz, szerzej, wobec amerykańskiej polityki imperialnej dotyczącej w szczególności kraje Trzeciego Świata. Innym, równie istotnym powodem wystąpień środowisk skupionych wokół opozycji pozaparlamentarnej okazało się uchwalenie przez pierwszą Wielką Koalicję przepisów o stanie wyjątkowym. Nowela z 1968 roku rodziła strach przed wprowadzeniem rządów autorytarnych. Ponadto samo zawarcie Wielkiej Koalicji odczytane zostało jako jeden z symptomów odejścia od typowej formuły, w jakiej funkcjonowały demokracje parlamentarne. Tak wydarzenia z tamtych dni skomentowała Ulrike M. Meinhof: „Wszystkie nadzieje, jakie w tym roku [1966 – M.W.] wiązano z SPD, były samooszukiwaniem się [...] górę wzięły wewnętrzne zmiany, powrót starych nazistów, remilitaryzacja, ograniczenie swobód demokratycznych przez ustawę o stanie wy-

⁵ Nieznacznie lepiej dopasowane okazałyby się modele kwadratowy i sześcienny. W przypadku obu ponad 50% zmienności w zakresie liczby protestów wyjaśnionych jest zmiennością w zakresie lat.

jątkowym”⁶. Obawy młodych socjalistów wzmógł ponadto sukces wyborczy NPD w wyborach regionalnych w Hesji oraz Bawarii, w którym to upatrywali oni kolejnego etapu renesansu narodowego socjalizmu. Oprócz tego postulowano potrzebę zreformowania szkolnictwa wyższego, jego demokratyzację.

Przytoczone powyżej procesy, czy to o charakterze międzynarodowym, czy też dotyczące wyłącznie Niemiec, a wynikające ze specyfiki systemu politycznego oraz podlegających ewolucji niepowtarzalnych układów skomplikowanych sieci stosunków międzyludzkich, znacznie przyśpieszały w obliczu wydarzeń jednostkowych – natychmiastowych detonatorów wybuchów niezadowolenia społecznego. Mowa tutaj między innymi o zastrzeleniu podczas manifestacji przeciwko wizycie szacha Iranu studenta germanistyki Bena Ohnesorga, a także o zamachu na przywódcę i teoretyka buntu studenckiego Rudiego Dutschkego⁷.

Oprócz zmiennych sytuacyjnych niebagatelną rolę odegrały ponadto przeobrażenia w zasobach wydatnie ułatwiających uczestnictwo w polityce, np. w strukturze wykształcenia, w średnim dochodzie miesięcznym netto czy też w ilości wolnego czasu itd. Weźmy tu tylko pod uwagę pierwszy z wymienionych czynników.

Badania Andreasa Hadjara i Floriana Schlapbacha pokazują, że jedynie 13,1% członków kohorty urodzonych w latach 1924–1934 (generacja wojenna) legitymowało się wykształceniem wyższym niż średnie. Dla porównania: w kohorcie osób urodzonych między 1935 a 1945 rokiem było to już 16%, w kohorcie 1946–1953 (generacja '68) nastąpił wzrost do 22%, by wśród osób urodzonych między 1954 a 1964 rokiem osiągnąć poziom 32,3%⁸. Ów *boom* edukacyjny dekad powojennych, sprzężony ze wzrostem gospodarczym i demograficznym, niespotykaną dotąd horyzontalną i wertykalną mobilnością społeczną oraz przeorientowaniem w sferze wartości (stopniowe odchodzenie od materializmu), stanowił jeden z fundamentów wzmożonej aktywności politycznej w opisywanym okresie.

Przełom lat 70. i 80. W głównej mierze należy upatrywać w nim czasu nasilającej się działalności nowych ruchów społecznych, nawołujących do redukcji arsenału nuklearnego oraz do ograniczenia produkcji energii atomowej na użytek cywilny. Demonstracje przeciwko zbrojeniom niekonwencjonalnym, zwłaszcza państw szczególnie zaangażowanych w zimną wojnę (w tym przeciwko rozmieszczaniu na terenie Niemiec głowic nuklearnych) sięgają trady-

⁶ U.M. MEINHOF: *Die Würde des Menschen ist antastbar. Aufsätze und Polemiken*. Berlin, Wagenbach, 2010 [1980], s. 88–89.

⁷ H.-U. WEHLER: *Deutsche Gesellschaftsgeschichte, Bd. 5: Bundesrepublik und DDR, 1949–1990*. München, C.H. Beck, 2008, s. 310–314.

⁸ A. HADJAR, F. SCHLAPBACH: *The 1968 Movement Revisited: Education and the Distinction in Values, Political Interest and Political Participation in West Germany*. „German Politics” 2009, Bd. 18, Nr. 2, s. 184.

cją późnych lat 50. (działalność ruchu „Stop Śmierci Atomowej”) oraz początkowej fazy lat 60. (zainicjowano wtedy tzw. marsze wielkanocne). Znaczne ożywienie aktywności ruchu antyatomowego przypadło na przełom lat 70. i 80. Wyrażało się ono w oprostowaniu decyzji dotyczącej wznowienia produkcji bomby neutronowej oraz w demonstracjach wymierzonych w postanowienia szczytu NATO z 1982 roku, który, należy dodać, odbył się w Bonn. W tym samym czasie nasilał się również opór społeczny wobec wykorzystywania energii atomowej na użytek cywilny – przede wszystkim poruszano tutaj problematykę przewożenia oraz składowania odpadów radioaktywnych (np. demonstracje w Gorleben).

Bez wątpienia istotną rolę w krajobrazie politycznym tamtych lat odegrał również terror Frakcji Czerwonej Armii (RAF), który doprowadził w 1977 roku do poważnego kryzysu w państwie (Niemiecka Jesień). Zawiedzione nadzieje młodych socjalistów, związane z brakiem realizacji postulatów z 1968 roku, skłoniły najsłabsze odłamy protestującej młodzieży do prób zachwiania fundamentami „kapitalistyczno-faszystowskiego systemu” przy użyciu siły. Radykalizacji postaw sprzyjała zresztą atmosfera przełomu lat 60. i 70., tzn. niezwykle dynamiczna horyzontalna transmisja marksizmu-leninizmu, maoizmu i anarchizmu oraz wynikający z niej swoisty kult siły wiązany z postaciami symbolizującymi opór Trzeciego Świata wobec amerykańskiego imperializmu: Mao Tse-Tungiem, Ho Chi Minhem, a także Ernesto Che Guevarą. W szczytowym okresie swojej działalności RAF dokonała serii zamachów na czołowych funkcjonariuszy znieawidzonego reżimu. Jej ofiarami padli między innymi: prokurator generalny Siegfried Buback, prezes zarządu Dresdner Banku Jürgen Ponto oraz prezydent Niemieckiego Związku Pracodawców Hanns Martin Schleyer. W odpowiedzi na rosnące zagrożenie terroryzmem rządzący ustanowili szereg restryktywnych przepisów prawnych przyznających służbom bezpieczeństwa dodatkowe uprawnienia. Przewodowano rozporządzenie przeciwko ekstremistom, znacznie zwiększono budżet federalnego urzędu kryminalnego, a także wdrożono system informatyczny, w którym znalazły się dane osobowe kilku milionów obywateli⁹.

Przełom lat 80. i 90. Wystąpienia społeczne z tamtego okresu w przeważającej części stanowiły pokłosie procesów historycznych naruszających dotychczasowy układ sił politycznych i gospodarczych w skali globalnej. Pogarszająca się sytuacja ekonomiczna Związku Radzieckiego, a co za tym idzie – jego słabnąca pozycja międzynarodowa przy jednoczesnym wzroście znaczenia Stanów Zjednoczonych, głoszących i forsujących (tam, gdzie wzmacniało to ich pozycję bądź przynajmniej osłabiało przeciwników) doktrynę samostanowienia narodów, doprowadziły do szeregu przeobrażeń w obozie państw socjalistycznych. Bez wątpienia jednym z nich było ponowne zjednoczenie Nie-

⁹ H.-U. WEHLER: *Deutsche Gesellschaftsgeschichte...*, s. 318–321.

miec, a konkretniej rzecz ujmując: ciąg zdarzeń nim skutkujących. Sprzyjająca sytuacja międzynarodowa, o czym wspomniano powyżej, dążenia zjednoczeniowe w obu państwach niemieckich, erozja wschodnioniemieckiego systemu komunistycznego oraz rosnący opór społeczny wobec niego (słabnąca pozycja SED objawiająca się narastającym ubytkiem członków, rewolucja trabantów, masowe demonstracje w Lipsku itd.) – to tylko niektóre z czynników prowadzących do reunifikacji¹⁰.

W analizowanym okresie oprócz demonstracji wymierzonych we władze NRD notowano również wystąpienia poddające krytyce ideę wielokulturowości (reakcja na zamachy terrorystyczne przeprowadzone przez obcokrajowców), a także protesty przeciw nasilającemu się pravicowemu radykalizmowi (reakcja na zabójstwa tureckich imigrantów w Mölln oraz pogromy w ośrodkach dla azylantów w Rostocku-Lichtenhagen i Hoyerswerdzie)¹¹.

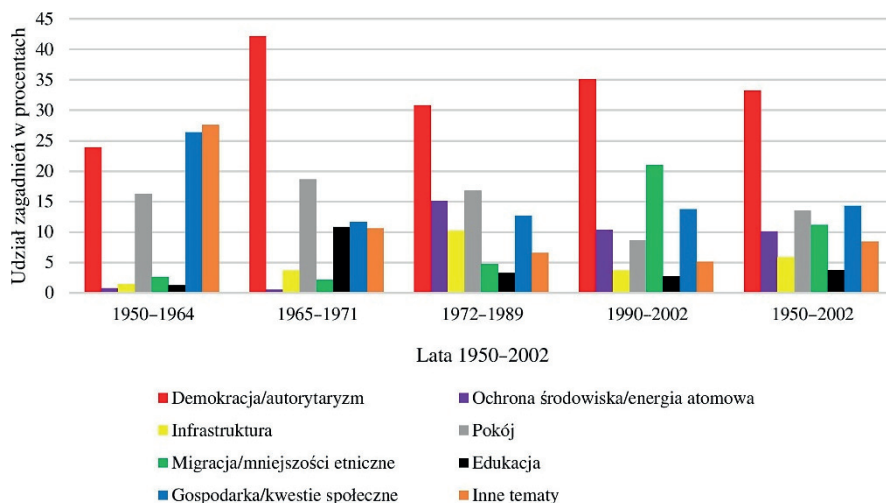
Już pobieżny przegląd tematyki wystąpień protestacyjnych z kluczowych momentów aktywności podmiotów mobilizujących, a także na przestrzeni całego badanego okresu, wskazuje, które z zagadnień oddziaływały w stopniu najwyższym na umysły mas. Chodzi mianowicie o kwestie aksjologiczne związane z funkcjonowaniem systemów demokratycznych oraz społeczeństw, w których przyjęto inne rozwiązania ustrojowe. W latach 1950–1964 spory udział we wszystkich poruszanych problemach miały ponadto kwestie gospodarcze i społeczne, a także pokój. W latach 1965–1971 znaczenia nabrała edukacja. W latach 1972–1989 położono akcent na problematykę ochrony środowiska oraz infrastruktury. Z kolei w latach 1990–2002 na drugie miejsce wysunął się problem migracji oraz mniejszości etnicznych. Tematykę wystąpień protestacyjnych w omawianych okresach przedstawiono na rysunku 2.

Dane projektu PRODAT pokazują, że protesty przybierały najczęściej postać demonstracyjną (zob. rysunek 3). Największą przewagę nad innymi typami wystąpień osiągnęły one w początkowym okresie funkcjonowania Republiki Federalnej Niemiec. W kolejnych dekadach znaczenia zaczęły nabierać radykalniejsze formy, poprzez które dążono do konfrontacji z siłami porządkowymi i (lub) kontrdemonstrantami, nierzadko z użyciem przemocy, także tej brutalnej, jak w wystąpieniach pravicowych grup ekstremistycznych.

¹⁰ Ibidem, s. 321–338.

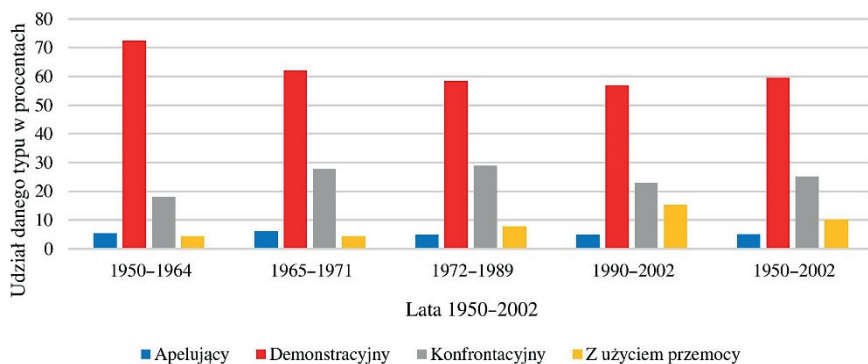
¹¹ N. KERSTING: *Innovative Partizipation: Legitimation, Machtkontrolle und Transformation. Eine Einführung*. W: *Politische Beteiligung: Einführung in dialogorientierte Instrumente politischer und gesellschaftlicher Partizipation*. Hrsg. N. KERSTING. Wiesbaden, Springer, 2008, s. 158.

RYSUNEK 2. Kluczowe zagadnienia protestów politycznych w latach 1950–2002

ŹRÓDŁO: opracowanie własne na podstawie danych PRODAT.

RYSUNEK 3. Typy protestów politycznych w latach 1950–2002

ŹRÓDŁO: opracowanie własne na podstawie danych PRODAT.

Analiza struktury protestów wykazała, że najczęściej interesy artykułowano za pomocą takich form, jak: marsze protestacyjne, zbieranie podpisów pod petycjami oraz ich podpisywanie, a także strajki. Najrzadziej zaś poprzez zabójstwa, kradzieże tudzież włamania. Pomimo tego w trakcie omawianych zdarzeń nie obyło się bez ofiar śmiertelnych. W 41 wystąpieniach śmierć poniosło 75 osób, w tym 14 protestujących, 1 policjant, 32 uczestników kontrprotestów, a także 28 osób niezaangażowanych po żadnej ze stron. Warto jeszcze odnotować, że w zdecydowanej większości, bo aż w 11 532 przypadkach, protesty miały charakter legalny. Do pozbawionych znamion legalności zaliczo-

no 2993 wystąpienia, 1372 wystąpień nie można było sklasyfikować na podstawie powyższego kryterium, zaś w stosunku do 73 incydentów zabrakło danych. Przyglądając się z kolei rodzajom podmiotów organizujących wystąpienia o charakterze protestacyjnym, zauważono stały spadek znaczenia partii politycznych, związków zawodowych oraz Kościołów na rzecz inicjatyw, grup oraz sieci społecznych.

Podsumowanie

Analizy danych zgromadzonych w bazie PRODAT pokazują zachodzenie nieznacznego trendu liniowego partycypacji protestacyjnej jedynie w liczbie protestów. Natomiast w przypadku liczby protestujących zależność liniowa jest bardzo słaba, stąd też nie odnotowano kierunkowych zmian w poziomie uczestnictwa, tylko jego nieregularne wahania. Warto także zauważyć, że w przełomowych momentach historii najnowszej Niemiec zachodziło znaczne ożywienie aktywności protestacyjnej, po czym następowały okresy wyciszenia. Fazy wzrostu poziomu badanego zjawiska przypadały w głównej mierze na przełomy następujących po sobie dziesięcioleci: lat 60. i 70., 70. i 80. oraz 80. i 90. Do najczęściej poruszanych zagadnień w trakcie protestów należały kwestie związane z funkcjonowaniem oraz jakością współczesnych demokracji. Same protesty zaś przyjmowały przede wszystkim formę demonstracyjną. Wypada załować, że dla okresu po 2002 roku brak materiału empirycznego, który równie skrupulatnie oddawałby zmiany zachodzące w poziomie, kierunkach, dynamice oraz tematyce wystąpień protestacyjnych w Republice Federalnej Niemiec.

Bibliografia

- Dokumentation und Analyse von Protestereignissen in der Bundesrepublik*; <https://www.wzb.eu/de/forschung/beendete-forschungsprogramme/zivilgesellschaft-und-politische-mobilisierung/projekte/prodat-dokument> [dostęp: 3.04.2018].
- HADJAR A., SCHLAPBACH F.: *The 1968 Movement Revisited: Education and the Distinction in Values, Political Interest and Political Participation in West Germany*. "German Politics" 2009, Vol. 18, No. 2.
- HUTTER S., TEUNE S.: *Politik auf der Straße: Deutschlands Protestprofil im Wandel*. „Aus Politik und Zeitgeschichte: Protest und Beteiligung“ 2012, Bd. 62, Nr. 25–26.
- KERSTING N.: *Innovative Partizipation: Legitimation, Machtkontrolle und Transformation. Eine Einführung*. W: *Politische Beteiligung: Einführung in dialogorientierte Instrumente politischer und gesellschaftlicher Partizipation*. Hrsg. N. KERSTING. Wiesbaden, Springer, 2008.
- MEINHOF U.M.: *Die Würde des Menschen ist antastbar. Aufsätze und Polemiken*. Berlin, Wagenbach, 2010 [1980].

WAJZER M.: *Partycypacja polityczna w Republice Federalnej Niemiec. Ujęcie ilościowe* [niepublikowana rozprawa doktorska, Uniwersytet Śląski]. Katowice 2016.

WEHLER H.-U.: *Deutsche Gesellschaftsgeschichte*. Bd. 5: *Bundesrepublik und DDR, 1949–1990*. München, C.H. Beck, 2008.

MATEUSZ WAJZER

Political protests in the Federal Republic of Germany
in the period between 1950 and 2002
Selected issues

S u m m a r y

The article examines protests in the Federal Republic of Germany. The timeframe covers the period from 1950 to 2002. The study was carried out using empirical material collected from the PRODAT database. The main research question concerns the relationship between time and the level of participation in the protests (measured by two variables: the number of protests and the number of participants in the protests). The analysis shows that there is a moderate linear relationship between time and the number of protests. Furthermore, it provided the basis for distinguishing three periods of increased political mobilisation: at the turn of the 1960s and 70s, the turn of the 1970s and 80s and the turn of the 1980s and 90s.

K e y w o r d s

political protests, Federal Republic of Germany, PRODAT database

Spis treści

9

Profesor Sylwester Wróbel. Szkic biografii naukowej

17

Lista publikacji naukowych

27

Uczeń o swoim Mistrzu

—

Filozoficzne interpretacje polityki

—

33

ANDRZEJ CZAJOWSKI

Polityka a myśl polityczna

44

WOJCIECH KAUTE

Liberalizm a świat wartości. Wokół myśli J. Locke'a

61

ROMAN KOCHNOWSKI

Carl Schmitt jako krytyk demokracji liberalnej

74

AGNIESZKA TUROŃ-KOWALSKA

Koncepcja duszy a problem państwa w myśli Platona. Zarys problemu

87

JANUSZ GOLINOWSKI

Kryzys globalnej trajektorii liberalnej nowoczesności

—
Metodologia i teoria polityki
 —

111

AGNIESZKA TURSKA-KAWA

Metody statystyczne w badaniach politologicznych

123

JAN P. HUDZIK

Krytyczna teoria polityki w liberalno-lewicowym uniwersum

147

ZBIGNIEW KANTYKA

Utopia neutralizmu aksjologicznego – kilka uwag o politologii humanistycznej

163

ŁUKASZ WAWROWSKI

Na tropach „ideologii gender” w polskiej politologii,
czyli co to takiego „politologia feministyczna”?

185

ZBIGNIEW BŁOK

Antynomiczność i relatywizm wiedzy o państwie

—
Polski system polityczny
 —

209

TOMASZ SŁUPIK

Polskie kłopoty z transformacją polityczną i gospodarczą
Zarys historii intelektualnej Polski po 1989 roku

217

EUGENIUSZ PONCZEK

Refleksje o polskiej racji stanu w kontekście przemian cywilizacyjnych i politycznych

240

KRZYSZTOF ŁABĘDŹ

Poglądy społeczeństwa polskiego wpływające na poparcie dla PiS

254

JERZY MIZGAŁSKI

Polska polityka wobec mniejszości narodowych

277

KRZYSZTOF JANIK

Niektóre problemy naszego bezpieczeństwa. Esej o politycznych zawirowaniach

290

RAFAŁ GLAJCAR

Demokratyzacja w kontekście procesów globalizacji i integracji – przypadek Polski

308

ROBERT RADEK

Rządy mniejszościowe w III Rzeczypospolitej w perspektywie normatywnej
i politycznej

—

Świat i polityka

—

329

MIECZYŚLAW STOLARCZYK

Wokół teoretycznych i praktycznych aspektów systemu międzynarodowego
i ładu (porządku) międzynarodowego

359

TOMASZ KUBIN

Relacje transatlantyckie po objęciu urzędu prezydenta Stanów Zjednoczonych
przez Donalda Trumpa (w latach 2017–2018)

379

JERZY SIELSKI

Doktryna polityczna Chin

394

BOGUSŁAWA PODSIADŁO

Wybrane problemy europejskie w stosunkach polsko-niemieckich
w okresie rządów koalicji PO-PSL

405

AGNIESZKA KANDZIA-POŹDZIAŁ

Eureka – symbol australijskich republikanów

418

MAREK ŻYROMSKI

Władza Stalina – podstawy, charakter i skutki

—

Media i komunikowanie społeczne

—

441

MAREK JACHIMOWSKI

Podstawowe problemy dziennikarstwa i komunikacji periodycznej
w czasie kształtowania się przemysłu technologicznego

462

MARIAN GIERULA

Publiczna radiofonia i telewizja w Polsce na rozdrożu

471

MARIUSZ KOLCZYŃSKI, PATRYCJA SZOSTOK, KATARZYNA CZORNIK

Donald Trump w Polsce: oczekiwania – obraz medialny – rzeczywistość polityczna

—
Państwo i administracja
 —

503

ANDRZEJ W. JABŁOŃSKI
 Etyczne podstawy administracji publicznej

516

KATARZYNA LEPIARZ, ŁUKASZ MAKOWSKI
 Wirtualny urząd, czyli funkcjonowanie
 stron internetowych w nowoczesnej administracji publicznej

531

JERZY ZDAŃSKI
 Modele polityki społecznej Unii Europejskiej. Rola państwa w polityce społecznej

547

ALEKSANDRA TRZCIELIŃSKA-POLUS
 Zmiany w niemieckiej polityce imigracyjnej
 (ze szczególnym uwzględnieniem lat 2013–2018)

—
Samorząd i wybory
 —

563

ALFRED LUTRZYKOWSKI
 Samorząd terytorialny – ale jaki? Czyli o żonglowaniu pojęciami

575

SEBASTIAN KUBAS
 Pozycja społeczności lokalnych w ramach politycznej wspólnoty
 samorządu terytorialnego

591

KATARZYNA SOBOLEWSKA-MYŚLIK
 Czy partie polityczne mają przyszłość? Reformowanie sposobu działania
 partii politycznych w świetle koncepcji demokracji deliberatywnej

602

BOŻENA PIETRZKO
 Miasto – stare i nowe zjawiska społeczne

613

MAŁGORZATA LORENCKA
 Ewolucja włoskiego systemu wyborczego do parlamentu w latach 1945–1992

629

KRZYSZTOF KRYSIENIEL
 Samorząd terytorialny w Bośni i Hercegowinie od panowania austro-węgierskiego
 do ogłoszenia niepodległości

639

MAREK ŻMIGRODZKI, MAŁGORZATA PODOLAK, MARTA MICHALCZUK-WLIZŁO
Parlament Bułgarii

—

Partycypacja polityczna

—

651

MIROŚLAW KARWAT
Analityczne, aksjologiczne i normatywne pojęcie uczestnictwa

669

WALDEMAR WOJTASIK
Partycypacyjne aspekty manipulacji wyborczych

683

MARTA OBRĘBSKA
Instytucja e-petycji w brytyjskim samorządzie lokalnym

695

AGNIESZKA PAWŁOWSKA
Inicjatywa ludowa jako instrument wpływania na prawo miejscowe i demokrację
w amerykańskich korporacjach municypalnych

709

MATEUSZ WAJZER
Protesty polityczne w Republice Federalnej Niemiec w latach 1950–2002
Wybrane problemy

719

Noty o autorach

Więcej o książce

Redakcja
Agnieszka Boniatowska

Projekt okładki
Hanna Olsza

Projekt typograficzny i łamanie
Hanna Olsza

Korekta
Adriana Szaforz, Lidia Szumigała

Publikacja na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach
4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3817-0

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Ark. druk. 46,0. Ark. wyd. 53,5